Organ for SOR

Rapport

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET I OSLO

Nr. 4 1990 36. årg.

HVPU-reformen i Odda:
– Dette skal vi greie!

Hjelpemidler i boligene:
Fra lært hjelpeløshet til selvstendig liv

Psykisk utviklingshemmede og rettssikkerhet:
Medbestemmelsesrett – et skuebrød?

SAMORDNINGSRÅDET – Råd for samordning av humanitært og yrkesmessig arbeid for psykisk utviklingshemmede

ISSN 0802-2224

Rapport

Utgiver: SAMORDNINGSRÅDET – Råd for samordning av humanitært og yrkesmessig arbeid for psykisk utviklingshemmede

Leder: Orvar Thorsrud, Lyngv. 8, 2312 Ottestad, tlf. 065/76 675

Sekretær: Tormod Mjaaseth, Hamreheia 17, 4631 Kristiansand S., tlf. 042/90 571

Redaktør: ÅSE STAUDE

Bladet kommer ut med
6 nummer i året.
abonnementspris kr. 80,– pr. år.
løssalgspris kr. 15,– pr. nr.

ABONNEMENT/ADRESSE-FORANDRINGER:
Forretningsfører **Alf Skansen**
Teglvegen 2, 2312 Ottestad
Tlf.: 065/77 151 el. 064/12 000
Bankgiro: 1813.10.53580
Postgiro: 5 09 47 35

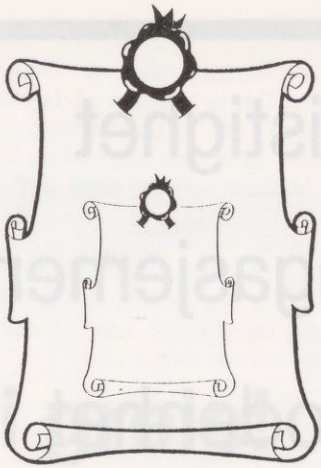
ANNONSER:
RAPPORT
Postboks 98, 3570 Ål
Tlf.: 067/81 694
Bankgiro: 2320.07.17384

MANUSKRIPTER
sendes redaktør **Åse Staude**
Homans vei 18, 1310 Blommenholm
Tlf.: 02/54 14 21

SOR's Forskningsfond:
Gunnar Brekke
Haukelandsbakken 2
5009 Bergen
Tlf. 05/20 02 30

I DETTE NUMMER:

Jerusalemerklæringen ..... s. 105
HVPU-reformen i Odda:
– Dette skal vi greie! ..... s. 106
Hjelpemidler i boligene
Fra lært hjelpeløshet
til selvstendig liv ..... s. 109
Hjelpemidler i boligene:
Hjelpemidler + veiledning
gir vekst og utvikling ..... s. 112
Psykisk utviklingshemmede og hjelpemidler:
Formidlingssystemet svikter .... s. 115
Planlegging for et normalt liv ... s. 116
Psykisk utviklingshemmede i egen bolig:
Åpen omsorg i Sortland ..... s. 117
Nytt fra SOR ..... s. 119
Årskonferanse ..... s. 120
Jerusalemerklæringen ..... s. 122
Psykisk utviklingshemmede og rettssikkerhet:
MEDBESTEMMELSESRETT –
et skuebrød? ..... s. 124
Nordisk kongress på Færøyene i 1991:
"Nærsamfundet for alle" ..... s. 127
Hvem var egentlig
John Down? ..... s. 128
Hjelpemidler for alle nivåer ..... s. 130

Jerusalem-erklæringen

Vi vet at tempoet er høyt i kommune-Norge for tiden. At HVPU-reformen skjerper klimaet. At frustrasjonene gjør seg gjeldende i forbindelse med individuelle tiltaksplaner, normer for selvstendige boliger og krav om kvalifiserte, hjemmebaserte tjenester. At rettssikkerhetsaspektet forlanger større oppmerksomhet, at desentralisering ikke er noen garanti for integrering osv. osv.

Kanskje virker det da litt pompøst å komme trekkende med «Jerusalemerklæringen». Ikke desto mindre fyller den midtsidene i dette nummer av «Rapport». «Jerusalemerklæringen» er ikke bare et dokument vi tar fram i festtaler, men søylen som alle tiltakene hviler på, som organisasjonene arbeider etter og som SOR's handlingsprogram forholder seg til.

åst -

Dristighet

Engasjement

Modenhet

Overblikk

Kritisk sans

Rettferd.sans

Ansvarsfølelse

Toleranse

Initiativ

Oppfyller vi dette, går det bra med HVPU-reformen, mener rådmann i Odda, Øystein Strømme Rasmussen.

HVPU-reformen i Odda:

- Dette skal vi greie!

- I kommunene brukes det for mye tid på å beskrive *problemene* og nesten ingen tid på å beskrive *mulighetene*, mener rådmann *Øystein Strømme Rasmussen* i Odda, en kommune som stadig oftere fremheves som vellykket i forhold til HVPU-reformen.

Kommunal utfordring

Det er mye frustrasjon ute og går i kommunene i forbindelse med HVPU-reformen. Nøkterne og fornuftige planer er lagt. Effektive og gode løsninger venter på realisering. Men gjennomføring gjenstår.

HVPU-reformen har ikke fått noen økonomisk forkjørsrett i kommunesystemet, men må brytes mot andre behov. Da er det viktig å presisere mål for de ulike sektorer, og HVPU-planene må inn i den kommunale handlingsplanen som skal evalueres hvert år. Enkelt blir det ikke, og helhetstenkingen er så som så. Men en ting er sikkert: Staten kommer aldri til å betale reformen. Den blir kommunenes problem.

- Om tallene blir store, så bør ikke dette skremme noen, slo rådmannen fast på SOR-konferanse i Bergen, der bl.a. politikere og en rekke ansatte i kommuneforvaltningen fylte konferansesalen. I steden for å syte og klage, oppfordrer han kommunene til å ta reformen som en utfordring.

For å gjennomføre kravene i Odda, får kommunen ca. 17 mill. kr. i merkostnader (vel 7 mill. kr. til drift av bolig/arbeid/fritid m.m. + 10 mill. kr. i investeringer bolig/arbeidstilbud m.m.). Håndterlige tall, ifølge rådmannen.

Kartlegge kompetanse

Noen arbeidsoppgaver er viktigere enn andre: Det er mangel på fagfolk i kommunene og opplæringsbehovet formidabelt. Spørsmål som må kartlegges er: Hvilken kompetanse blir det behov for? Hvilken kompetanse finnes i kommunen?

Selv tror rådmannen at det er mye kunnskaper om psykisk utviklingshemming i alle kommuner. Men vi må bli mer fleksible i bruken av den!

Lokal ansvarsmobilisering

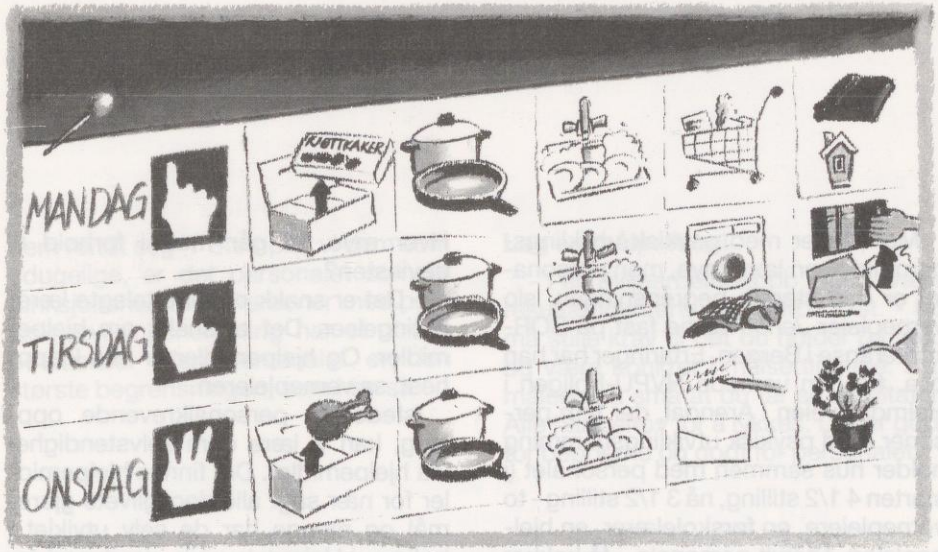
- Ingenting står ferdig 1.1.1991. Vi har fått et klart ansvar, og i løpet av en tid skal vi reise et tjenlig byggverk i fellesskap.

Da må vi spille på lag med lokalmiljøet. Gjøre det kjent med problemene og mobilisere til ansvar. Lokalmiljøet krever inngående og kontinuerlig oppmerksomhet. Her er ressurser!

I Odda er vi kommet langt på dette området. Men hva hadde vi fått til uten lokalmiljøet i ryggen, uten Røde Kors, elevene på skolen, foreldrelag osv.? Det gjelder å ha en kontinuerlig dialog med organisasjonene!

Øystein Strømme Rasmussens fiffige og kvikke tegninger på overhead'en avløses av myndige krav, som loddrett gir stikkordet DEMOKRATI (se tegn.).

- Greier vi dette, går det bra med HVPU-reformen, slår han fast.

Psykisk utviklingshemmede kan kontrollere livet sitt ved hjelp av bilder.

Fra lært hjelpeløshet til selvstendig liv

Mennesker med psykisk utviklingshemming har et stort potensiale, men er avhengig av tilrettelagte lære-betingelser. Og dette er miljøpersonalets oppgave!

Mennesker med psykisk utviklingshemming kan lære mye, men personalet er den største begrensningen, slo vernepleier *Jens Nærbø* fast på SOR-konferanse i Bergen. Erfaringer har han bl.a. fra den vernede HVPU-boligen i Heimdalsveien i Arendal, der fem personer med psykisk utviklingshemming holder hus sammen med personalet (i starten 4 1/2 stilling, nå 3 1/2 stilling - to vernepleiere, en førskolelærer, en hjelpepleier). Stabilt personale, «få kokker og lite søl».

Problematikken «lært hjelpeløshet» var lenge hovedproblemet i boligen. Alle beboere kom fra sentralinstitusjonen Bakkebø, et samfunn for seg, «der man slapp å ha ansvar for noesomhelst». Beboerne ventet på at frokosten skulle bli servert, de ventet på middagen og spiste fort for å slippe oppryddingen etterpå osv.

Å endre atferd er ikke gjort over natten.

Hjelpemidler/å lese bilder

- Hva betyr det å ha psykisk utviklingshemming? Min definisjon: Mennesker som lærer saktere og mindre enn andre mennesker. Da gjelder det å prioritere opplæring av ferdigheter: Hva er viktig for den enkelte å kunne? Hvor mye tid går med i forhold til gevinsten?

- Det er snakk om tilrettelagte lærebetingelser. Det er snakk om hjelpemidler. Og hjelpemidler er min kjepphest, sa vernepleieren.

Istedenfor personalkrevende opplegg, kan vi lære dem selvstendighet via hjelpemidler. Det finnes hjelpemidler for nær sagt alle dagliglivets gjøremål og mange har de selv utviklet i boligen i Heimdalsveien, produsert for salg.

- Lær dem å lese bilder, da kan du utvikle horisonten uendelig. Psykisk utviklingshemmede kan kontrollere livet sitt ved hjelp av bilder. Selv bruker vi bilder *hver dag* som ren informasjon: ved avtaler, ved personlig hygiene, ved matlaging, hva som skal kjøpes inn, hvem som skal gjøre hva. Et bilde av Per som vasker tøy er ikke til å misforstå!

Funksjonshemmet miljøpersonale

Våre egne normer holder ikke i opplæringen. Vi må være mer kreative enn som så. Nærbø etterlyser fantasi og positiv forventning i arbeidet med selvstendiggjøring av mennesker med psykisk utviklingshemming.

Ønsker personalet i realiteten å «ha

dem rundt seg»? Stempler vi dem som udugelige, er det personalet som er funksjonshemmet. Personer med psykisk utviklingshemming har et utrolig potensiale. Men personalet er den største begrensningen, som han sa.

Lag en målsetting!

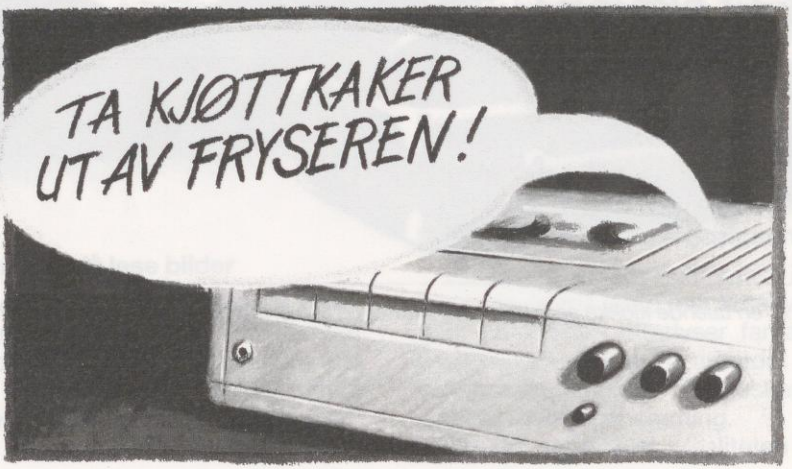
- I en miljøarbeiderjobb må du være resultatorientert, slo Nærbø fast. - Du må stille krav til det du holder på med og være konkret i målsettingene. Lag målene så små at du får se resultater! Alle har behov for å lykkes. Det er godt for beboerne og godt for personalet.

Dette er en talende klokke som kan programmeres til å si ifra om hva du skal gjøre til rett tid.

Hjelpemidler + veiledning gir vekst og utvikling

Hjelpemidler kan bidra til selvstendig liv for personer med psykisk utviklingshemming. Men hjelpemidlene må være tilpasset den enkeltes problemer.

Personalet utfører en rekke arbeidsoppgaver i boligene som beboerne kan greie selv med hjelpemidler. Med «riktige» hjelpemidler er det mulig å lære psykisk utviklingshemmede nye ferdigheter. Lykkes ikke dette relativt fort, er det hjelpemidlene det er noe i veien med, hevdet fysioterapeut *Vigdis Jynge* ved Senter for Industriforskning på SOR-konferanse i Alta.

Det er snakk om hjelpemidler som kompenserer for funksjonshemmingen, som forenkler, forklarer, sorterer og informerer. Som alle stimulerer til vekst og utvikling.

Mange praktiske problemer kan løses selv for svaktfungerende. Hun viste til et ettårsprosjekt i en østlandskommune der Senter for Industriforskning, personalet i boligen og på arbeidsplassen spilte på lag. Beboerne fikk etter hvert et selvstendig liv, personalet nye arbeidsoppgaver og kommunen verdifulle kunnskaper om mål og metode via 25 stk. hjelpemidler.

- Hjelpemidler gir større innflytelse over hverdagen for personer med psykisk utviklingshemming, sier Vigdis Jynge i Senter for Industriforskning.

Tre kvinner i gruppebolig

Prosjektet omfattet tre kvinner på ulike nivåer (20-58 år), som måtte ha hjelp til det meste. Verken personalet i boligen eller på arbeidsplassen hadde forventninger om nye ferdigheter, og selv var de lite motiverte. Gruppeboligen var bemannet fra midt på dagen til leggetid.

Økt selvstendighet i boligen

- Hjelpemidler er et virkemiddel til selvstendighet og økt sikkerhet, slår Vigdis Jynge fast. I løpet av prosjektåret lærte beboerne følgende:

* å lage middag (mestre komfyren, oppskriftsbok med bilder).
* å lage «kosemat» (vafler, pannekaker etc.).
* sortere tøy og bruke vaskemaskin (forskjellige kurver, spesialpanel på vaskemaskin).
* å handle selv (via bilder i «skrytealbum»).
* å holde orden på avtaler (7. sans m/ symboler).
* rengjøring av boligen (faste plikter via bilder).
* personlig hygiene/pleie (via bilder).

Økt selvstendighet i fritiden

- Personer med psykisk utviklingshemming har få kontakter. Fritiden er et problem. Det er viktig å bevisstgjøre at man har et valg.

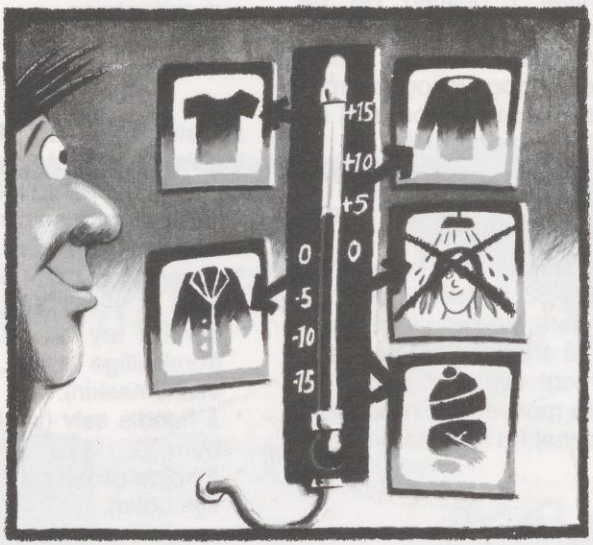
Jynge foreslo puslespill med forskjellig vanskelighetsgrad, orgelspill med fargesystem («Blodstoppheftet»). Selv ønske om undulat kunne etter hvert oppfylles i gruppeboligen, da eieren fikk tegnet inn daglige rutiner i sin 7. sans.

Tilpassede hjelpemidler

- Større innflytelse over hverdagen gir trygghet og større selvsikkerhet. Den svakeste i gruppeboligen (58) hadde mest glede av prosjektet. Hun blomstret opp, ble trygg og glad, opplyste Jynge i sin oppsummering. Personalet er nå klar for nye arbeidsoppgaver kommunen har redusert bemanningen med ni timer i uken og hjelpemidlene overflødiggjøres etter hvert.

Utgiftene i dette tilfellet var ubetydelige (1907 kr.), og det er mulig å søke Folketrygden om støtte.

- Psykisk utviklingshemmede har behov for egne hjelpemidler som er knyttet til den enkeltes problemer. Folk flest vet ikke nok om dette. Heller ikke i hjelpemiddelsentralene, slo Jynge fast. - Egen konsulent for psykisk utviklingshemmede finnes bare i hjelpemiddelsentralene i Akershus og Buskerud. Så press på!

Å vite hvilken temperatur det er ute,
– og å vite hva en skal kle på seg.

Formidlingssystemet svikter

Hjelpemidler til funksjonshemmede er et virkemiddel til selvstendighet og økt sikkerhet. Men ansvaret er ikke entydig, og folk som er på jakt etter hjelpemidler, kan åpne veldig mange dører, ifølge ergoterapeut Inger Christiansen på SOR-konferanse i Bergen.

Det er stort underforbruk av hjelpemidler til funksjonshemmede. Stønad til hjelpemidler dekkes etter Lov om folketrygd § 5-8, der det bl.a. heter: «Stønad kan ytes i den utstrekning det anses nødvendig og hensiktsmessig for å bedre den trygdedes behov til dagliglivets situasjoner». En svær ressurs som *venter* på å bli brukt, som ergoterapeuten sa.

Kommunens plikt til å fordele ansvar

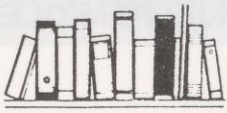
Men kompetansen må økes på kommunenivå og formidlingssystemet bli mer effektivt. Om det er staten som i 1. rekke har ansvar for finansiering av hjelpemidler, har kommunene plikt til å fange opp brukerne og fordele ansvar og arbeidsoppgaver. Det kommunale hjelpeapparatet må lære seg å se den funksjonshemmedes problemområder og få kunnskaper til å løse dem!

Hjelpemiddelsentralene

Mens fylkene har ansvar for hjelpemidler i HVPU-institusjoner og videregående skoler, har kommunene ansvar for hjelpemidler til psykisk utviklingshemmede som flytter ut i egen bolig, for hjelpemidler i grunnskolen og kulturlivet.

De fylkeskommunale hjelpemiddelsentralene er kompetansesentra, som sammen med lokalapparatet skal løse den funksjonshemmedes praktiske problemer i hjem, skole, arbeid og fritid. Alle kan kontakte hjelpemiddelsentralen i sitt fylke (der de finnes): brukere, pårørende, personale e.a., men bør først søke hjelp i det kommunale hjelpeapparatet.

Det finnes ingen liste over hjelpemidler som dekkes av folketrygden. Personer med psykisk utviklingshemming kan på visse vilkår få innvilget søknader dersom funksjonshemmingen nødvendiggjør bruken av dem.

«Planlegging for et normalt liv»

For tiden er det boliger og tilsyn det snakkes om i kommunene i forbindelse med HVPU-reformen. Men en rekke oppgaver trenger seg på: muligheter for stimulering, tilpasset opplæring, sysselsetting og et aktivt liv i lokalsamfunnet. Om dette handler bibliografien «Planlegging for et normalt liv» fra Statens spesiallærerhøgskole.

Behovet er stort for informasjon og kunnskap om hvordan mennesker med psykisk utviklingshemming best kan leve et normalt liv, slår Statens spesiallærerhøgskole fast. En gruppe blant det vitenskapelige personalet har sett det som en oppgave å gjøre forskningen mer tilgjengelig med en bred oversikt over artikler, bøker, rapporter og videogrammer.

Bibliografien inneholder 236 titler. Størstedelen utgjør litteratur om opplæring og undervisning, som er kjernen i den utdanning og forskning som spesiallærerhøgskolen driver. Mange enkeltarbeider har også et helhetlig perspektiv på utviklingshemmedes situasjon og behov.

Bibliografien «Planlegging til et normalt liv» koster kr. 30,- pr. eksemplar og kan bestilles hos Statens spesiallærerhøgskole, boks 55, 1347 Hosle, telefon 02/24 84 90. Heftet har opplysninger om hvordan bøkene/artiklene etc. kan skaffes.

Åpen omsorg i Sortland

Det går bra med institusjonsbeboere i egen bolig. Verre er det med personalet, forvaltningen og lokalsamfunnet generelt, mener *Jim Gundersen*, som er prosjektleder i forbindelse med avviklingen av HVPU og oppbygging av kommunale tiltak i Sortland kommune i Nordland.

Med særskilte behov

HVPU-reformen byr på mange og nye utfordringer også i Sortland. 27 institusjonsbeboere fra HVPU er nå flyttet ut i egne boliger i løpet av en toårsperiode, relativt velfungerende med et bistandsbehov på 12-40 t. pr. uke. Alle ønsket en form for bofellesskap, og ni boliger er bygget i et større boområde: åtte for beboere + en servicebase der det faglige/administrative ansvaret ligger. Det opereres med callingsystem i alle boliger og personsøker hos miljøpersonalet. Alle ansatte er rekruttert fra HVPU-institusjoner.

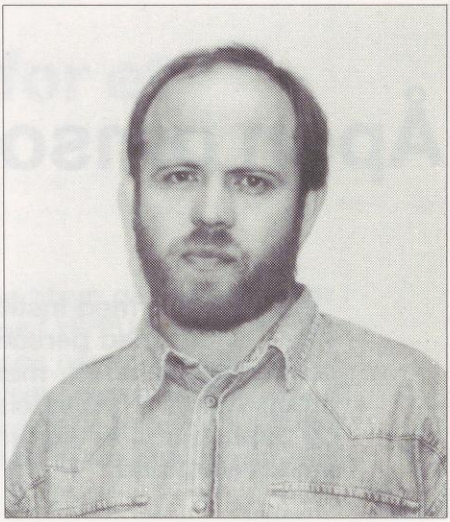
Det kommunale boprosjektet i Sortland har et årsbudsjett på ca. 3 mill. kroner, ca. 250.000 kr. pr. beboer pr. år, med «en helt annen styring og oversikt», ifølge prosjektlederen som orienterte om tingenes tilstand på SOR-konferanse i Alta i mai. «Kommunal særomsorg» går han ikke med på, men «en særskilt måte å organisere hjelp til en gruppe som har særskilte behov».

Beboererfaringer

- Gleden over egen postkasse, bolig, telefon etc. utløser ressurser, mener prosjektlederen. - Forbausende fort fant beboerne seg tilrette og lærte praktiske ferdigheter. Ingen vil flytte tilbake.

Det har vært en del angst/usikkerhet om natten. Beboerne hadde «hvilende nattevakt» i en overgangsperiode (to mnd.), nå er de uten.

Ensomhet er et problem, og vi må sette i verk støttetiltak. Et annet problem er manglende samhandlingsferdigheter. Det oppleves vanskelig å stille i kø i nærbutikken, å henvende seg til fremmede mennesker...

- Mennesker med psykisk utviklingshemming kan få et bedre liv i egen bolig. Men nøkkelen til suksess ligger i å få tak i lokalsamfunnets ressurser, sier prosjektleder Jim Gundersen i Sortland.

Faglig ensomhet

- Personalet tåler ensomheten dårligere enn beboerne. Faglig ensomhet er et kjempeproblem som vi må ta på alvor, slår Jim Gundersen fast. - Å arbeide med psykisk utviklingshemmede gir lite tilbake, turnus medfører ukurant arbeidstid og personalet opplever manglende veiledning og stor usikkerhet. Ikke minst i grensesettingsproblemer: Hva gjør vi når X skader seg selv? Når Y slår deg? Når Z knuser TV'en?

- I forbindelse med rettssikkerhet er det mange gråsoner: administrering av penger, leieavtaler m.m. Jeg venter på den 1. rettssaken. Vi *må* få en styring som fritar personalet for «fristelser».

TTT

HVPU-reformen byr på mange og nye utfordringer. Til politikere og en betydelig gruppe fra kommuneforvaltningen som fylte SAS-hotellet i Alta under SOR-konferansen, hadde Jim Gundersen en rekke kjennsgjerninger å føre til torgs, verdt å tenke over og ta

hensyn til når kommunene får omsorgsansvar for alle med psykisk utviklingshemming fra nyttår 1991.

Det er sterke bindinger mellom foreldre og hjemmeboende med psykisk utviklingshemming. Sterke, følelsesmessige bånd. Fysisk og psykisk avhengighet. Hos eldre foreldre med minstepensjon også økonomisk avhengighet; de har ikke råd til å skilles.

- Ting tar tid. TTT. Bruk tiden, rådet Jim Gundersen og listet opp følgende: Start med avlastning og støttekontakt. Forbered familien på hva flytting innebærer. Begynn med opplæring av ADL-ferdigheter (dagliglivets gjøremål). Erstatt fysisk og økonomisk avhengighet med kommunale hjelpetiltak.

- I den åpne omsorgen er det vanskelig å drive målrettet arbeid. Pendelen svinger mellom integrering/særomsorg. Det er behov for særskilte tiltak i regi av integrering, og det er et faktum at personer med psykisk utviklingshemming får betydelige støttetiltak i forhold til andre grupper.

NYTT FRA SOR • NYTT FRA SOR • NYTT FRA SOR

GAVE TIL FORSKNING

Sørum Sanitetsforening har sendt en gave på kr. 500,- til Samordningsrådets forskningsfond.

Årskonferanse
"NÆRMILJØ – NETTVERK – KULTUR"
på Rica Olrud Hotel, Hamar, 10.–12. oktober 1990

ONSDAG 10. OKTOBER

Kl. 13-15.00 Ankomst og lunsj.

Kl. 15.00 Åpning.

Kl. 15.15 **Barns oppvekstvilkår i 90-årene - gir regelverket et tilstrekkelig rettsvern.**
- Funksjonshemmede barns rettigheter og sikkerhet.

Foredragsholder: Fra Familie- og forbrukerdepartementet.

Kl. 16.15 Kaffe.

Kl. 16.30 **Kultur i hverdagen - innhold og mening.**
- Dagens mediabilde, en positiv eller negativ stimulans.
- Hva formes vi til, hva slags inntrykk påvirkes vi av.

Foredragsholder: Programsekretær Fritz Nilsen, NRK

Kl. 20.00 Middag.

TORSDAG 11. OKTOBER

Kl. 09.00 **Et aktivt kulturliv - det beste forebyggende helse og sosialarbeid.**
- Kulturtiltak som ledd i gjennomføring av reformen.
- Departementets målsetting.

Foredragsholder: Kulturminister Eleonore Bjartveit

kl. 10.00 **Kommunens plan for kulturtiltak i tilknytning til reformen.**
- Kultur og fritid for funksjonshemmede.
- Media som underholdningsverdi.

Foredragsholder, Konsulent Bjørn Artur Ådnesen.
Eigersund kommune.

Kl. 11.00 Kaffe.

Kl. 11.30 **Organisasjonens plass i 90-årenes kulturtiltak for funksjonshemmede.**

Foredragsholder: Generalsekretær Odd Grann, Norges Røde Kors.

Kl. 12.30 Lunsj.

Kl. 14.30 **Nettverk, fra hvem - for hvem.**
- Betydningen av nettverk.
- Nettverk som et sosialt sikkerhetsnett.
- Nettverksarbeid, metode, målsetting.

Foredragsholder: Sosialsjef Alf Egon Anderson, Fredrikstad kommune.

Kl. 15.30 **Familier med psykisk utviklingshemmede.**
- Spesielle støttebehov.
- Familier på «flyttefot».

Foredragsholder: Fagkonsulent og mor Ann Louise Kvande Egeland, Tønsberg.

Samordningsrådet (SOR) inviterer politikere/ansatte i kommuner og fylkeskommuner, styrerepresentanter/ansatte i institusjoner for psykisk utviklingshemmede, SOR's medlemsorganisasjoner, andre organisasjoner og interesserte til følgende program:

Kl. 16.30 Kaffe.

Kl. 17.00 **Hjernens utviklingsmulighet - Forskningsresultat.**
- Hjerneskader. Hva kan gjøres.
- Plan for forebyggende arbeid.

Foredragsholder: Professor Per Andersen, Oslo Universitet.

Kl. 19.30 Middag.

FREDAG 12. OKTOBER

Kl. 09.00 **Nytt fra reformarbidet.**
Foredragsholder: Underdir. Christian B. Kielland.

Kl. 10.00 **PANELDEBATT: REFORMENS GJENNOMFØRING.**
Aktører fra:
Kommunenes Sentralforbund.
Sosialdepartementet.
NFPU
Stortingets sosialkomite.

Det er åpent for spørsmål og innlegg fra salen.

Kl. 12.00 Avslutning.

REPRESENTANTSKAPSMØTE
for SOR's medlemsorganisasjoner
onsdag 10. oktober kl. 10.00 - 12.00

Valg og handlingsprogram kl. 18.00 - 19.00
Event. fortsettelse neste dag.

Opplysninger om konferansen og betaling til Berg-Hansen Reisebureau Kristiansand, tlf. 042-20 555, telefax 042-20 887. Konferanseavgift kr. 950.–, kost/opphold kr. 2900.–/2540.– innen 28. 8. 1990.

Vi forbeholder oss rett til endringer i programmet.

JERUSALEM-E

vedtatt av Den Internasjo
Utviklingshemmede under
24. oktob

Erklæringen om alminnelige og særlige rettigheter for de Psykisk Utviklingshemmede

Menneskerettighetserklæringen - vedtatt av De Forente Nasjoner - slår fast at alle mennesker har de samme uomstøtelige rettigheter til frihet og menneskeverd, uten unntak for noen.

Erklæring om barnas rettigheter - vedtatt av De Forente Nasjoner - slår fast at det fysisk, psykisk eller sosialt hemmede barn har rett til den særlige behandling, opplæring og omsorg som dets tilstand krever.

Derfor vil

Den Internasjonale Liga For De Psykisk Utviklingshemmede gi uttrykk for de psykisk utviklingshemmedes alminnelige og særlige rettigheter på følgende måte:

Artikkel 1

Den psykisk utviklingshemmede har de samme grunnleggende rettigheter som andre samfunnsborgere i samme land og på samme alder.

Artikkel 2

Den psykiske utviklingshemmede har rett til forsvarlig medisinsk behandling og fysisk rehabilitering og til en utdannelse, trening, utrustning og veiledning som kan sette ham i stand til å utvikle sine evner og muligheter til det ytterste, uten hensyn til hvor sterkt utviklingshemmet han er. Ingen psykisk hemmet må bli nektet slike hjelpetiltak på grunn av de omkostninger som er forbundet med dem.

Artikkel 3

Den psykisk utviklingshemmede har rett til økonomisk sikkerhet og til en skikkelig levestandard. Han har rett til produktivt arbeid eller til annen meningsfylt beskjeftigelse.

ERKLÆRINGEN

nale Liga For De Psykisk
r kongressen i Jerusalem
ber 1968

Artikkel 4

Den psykisk utviklingshemmede har rett til å leve sammen med sin egen familie eller hos pleieforeldre, til å delta i alle former for samfunnsliv og må bys muligheter til egnet adspredelse i fritiden. Dersom omsorg innenfor institusjon er nødvendig, må det skje under forhold og i omgivelser så nær opp til et normalt levesett som mulig.

Artikkel 5

Den psykisk utviklingshemmede har rett til en kvalifisert verge dersom dette er nødvendig for å beskytte hans personlige velferd og interesser. Ingen person som er tilknyttet den praktiske omsorg, kan samtidig opptre som verge for pasienten.

Artikkel 6

Den psykisk utviklingshemmede har rett til beskyttelse mot utbytting, overgrep og behandling som ydmyker ham. Hvis han blir tiltalt, har han krav på forsvarlig rettergang, der alle hensyn tas til graden av hans ansvarlighet.

Artikkel 7

En del psykisk utviklingshemmede vil eventuelt ikke være i stand til å ta i bruk alle rettigheter på en meningsfylt måte, fordi de er for sterkt handikappede. For andre vil enkelte eller alle disse rettighetene modifiseres. Vedtak om slike modifikasjoner, eller nektelse av rettigheter, må hvile på så sikre rettsgarantier at ethvert misbruk av mulighetene hindres. Slike vedtak må treffes av kvalifiserte eksperter med den oppgave å vurdere den psykisk utviklingshemmedes sosiale muligheter, og vedtakene må være gjenstand for jevnlig omprøving med rett til å appellere avgjørelsene til høyere instanser.

Foran alt annet: Den psykisk utviklingshemmede har rett til respekt

Erklæringen - med visse mindre og uvesentlige endringer - er 20. desember 1971 vedtatt av De Forente Nasjoners 26. ordinære generalforsamling.

Medbestemmelsesrett - et skuebrød?

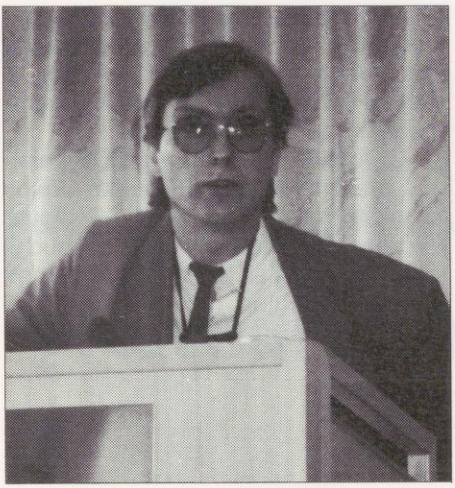
Personer med heldøgnsomsorg kan risikere langt dårligere rettssikkerhet etter HVPU-reformen enn de har idag. Lovforarbeidet så langt er preget av gruppetenkning uten særlige hensyn til de svakeste, framholdt advokat *Geir Hovland* på SOR-konferanse i Bergen.

Rettssikkerhet i åpen omsorg

Personer med psykisk utviklingshemning har medbestemmelsesrett, men med støtte fra hvem? Fagmiljø, pårørende, organisasjonene? Tema rettslig handleevne i forhold til avtaler og kontrakter for denne gruppen engasjerte en fullsatt konferansesal i Bergen.

HVPU-reformen vil aktualisere behovet for bistand på en rekke områder: Hvem har f.eks. erstatningsansvar når en epilepsipasient river ned en monter i glassmagasinet? En rekke spørsmål vil da gjøre seg gjeldende: Har han selv ansvar? Har miljøpersonalet opptrådt uaktsomt? Må forretningen tegne forsikring som dekker denslags skader?

Hvem har erstatningsansvar hvis en person med hjerneskade skjærer ut i

- Personlig er jeg betenkt over situasjonen for psykisk utviklingshemmede i heldøgnsomsorg, sier advokat Geir Hovland i sine rettssikkerhetsbetraktninger.

trafikken og forårsaker bilulykke? Hvem griper inn når en svak person med bankkonto til stadighet blafrer med store pengesedler?

- Den som har ansvar for omsorgen, har også det rettslige erstatningsansvar, slo advokat Hovland fast og siterte paragrafer i Straffeloven, Avtaleloven og Vergemålsloven, som alle i sin terminologi er preget av det forrige århundrets verdensbilde. Det er snakk om «sinnsyke og høygradelige åndssvake» eller «den som er sinnssyk, åndssvak, bevisstløs eller befinner seg i lignende forstyrrelse av sinnstilstander...». Om det kan være uklart hvilke psykisk utviklingshemminger som kommer inn under begrepet åndssvak, om det iblant må brukes «dommerskjønn», blir det i hovedsak kommunens erstatningsansvar i åpen omsorg.

Vergemålsloven

Personer med psykisk utviklingshemming inngår ikke store og viktige kontrakter til stadighet, og umyndiggjøring er heldigvis lite brukt. Dette er et voldsomt inngrep, der «den umyndige mister sin rettslige disposisjonsevne», som det står i Loven av 1898, der verge oppnevnes på den umyndiges vegne og Overformynderiet fører tilsyn.

Hjelpeverge derimot brukes ofte når personen har psykisk utviklingshemming. Hjelpevergen ivaretar den enkeltes interesser uten at klienten blir umyndiggjort. Ikke minst i forbindelse med flytting til egen bolig og eventuell annen bostedskommune, som HVPU-reformen åpner for, har aktualisert hjelpevergeordningen.

Situasjonen betenkelig når svake flytter ut

- Med HVPU-reformen blir kommunene igjen pålagt nye oppgaver uten til-

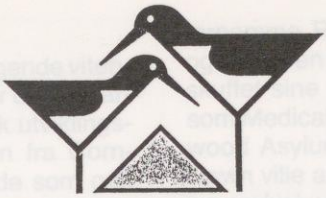
strekkelige økonomiske midler. Reformen føyer seg til en lang rekke oppgaver som fører dem ut i en større pengeknipe.

- Personlig er jeg betenkt over situasjonen for psykisk utviklingshemmede i heldøgnsomsorg, som risikerer å komme langt dårligere ut enn idag. Lovforarbeidet så langt er preget av gruppetenkning, som jo reformen ellers tar avstand fra, framholdt advokat Hovland. Selv har han erfaringer med kommunale ytelser i forbindelse med barnehage og skoler:

- Barnehagesituasjonen i dagens Norge blir stadig dårligere og dyrere, med mindre plass og færre ansatte, et forhold som psykisk utviklingshemmede umulig kan være tjent med.

Når foreldre til barn med MDB (minimal brain dysfunction) melder behov for ekstraressurser, får de 1/3 tilbud! Hvordan kan en slik skole være tilbud til barn med psykisk utviklingshemming? Skoleverket gjør massive lovbrudd overfor funksjonshemmede hver eneste dag!

Nordisk kongress på Færøyene i 1991:

«Nærsamfundet for alle»

Nordisk Forbund Psykisk Udviklingshæmmede arrangerer 19. Nordiske Kongress i Torshavn neste sommer, 26.-29. mai, under temaet «Nærsamfundet for alle». Anerkjente foredragsholdere fra alle nordiske land vil ta for seg emnene:
Brukerinnflytelse/Nærmiljø
Ansvar/Nettverk
Likestilling/Rettssikkerhet
Selvstendiggjøring/Nyprofesjonalisme
Nærpolitiske handlinger
Et annet verdigrunnlag.

Det oppfordres også til faglig deltaking med presentasjon av prosjekt/opplegg.

Kongressen kalles Den seilende kongress, som starter ombord på M/S «Norrøna», med avgang fra Gøteborg 24. mai. Deltakerne bor og spiser ombord under hele kongressen og returnerer til Gøteborg 31. mai. Gjennomsnittsprisen for båttransport, kost og losji blir ca. kr. 5.000,-. Pris med fly bli noe høyere + utgifter til hotell. Kongressavgiften er satt til kr. 1.500,-.

Den nordiske kongressen henvender seg til kommunepolitikere, fagfolk innenfor feltet psykisk utviklingshemming, til brukere o.a. med interesse for psykisk utviklingshemmedes kår.

En foreløpig påmelding (uforpliktende) sendes NFPU 19. Nordiske Kongres «Nærsamfundet for alle», FR-110 Torshavn, Færøerne.

Hvem var egentlig John Down?

Downs syndrom er en av de vanligste årsakene til psykisk utviklingshemming, og det var *John Langdon Down* (1828-97) som først beskrev syndromet i 1866 som «the Mongolian type of Idiocy».

Med ett kromosom for mye

Om graden av utviklingshemming varierer for denne gruppen, er det kjent for de fleste at tilstanden har visse fellestrekk: personene er kortvokste og med skråstilte, «mongolske» øyne, brede hender og føtter, slapp muskulatur, ofte problemer med syn, hørsel, hjertefeil, lavt immunforsvar m.m.

10% av alle med psyksk utviklingshemming har diagnosen Downs syndrom. Den beskrives som medfødt kromosomfeil og fører bl.a. til feilutvikling av hjernen. Tre ulike kromosomfeil fører til Downs syndrom: Trisomi, translokasjon og mosaikk. Den vanligste er Trisomi 21 (ca. 95 av 100 tilfeller), også kalt «den ikke-arvelige aldersavhengige typen». I disse tilfellene har cellene ett kromosom for mye, dvs. 47 i hver celle, 3 kromosomer istedenfor 2 av kromosompar nr. 21.

Translokasjon er årsaken til 4-5% av tilfellene av Down syndrom (46 kromosomer i hver celle, mens en bit av kromosom nr. 21 sitter på et annet kromosom). Mosaikk er mer sjelden (1% av tilfellene), der personene har en blanding av celler med 47 kromosomer og normale celler med 46.

Vitenskapelig begavelse

John Down var en fremragende vitenskapsmann som viet en stor del av karrieren til arbeid med psykisk utviklingshemmede. Apotekersønnen fra Cornwall ble født i 1828; allerede som gutt var han vitenskapelig interessert, og da han var 18 dro han til London og fikk jobb som assistent hos en privatpraktiserende kirurg (årelating, tanntrekking etc.). Så begynte han på laboratoriet ved Pharmaceutical Society og ble assistent for den fremstående vitenskapsmannen Michael Faraday.

John ville allerhelst forske innenfor organisk kjemi, men karrieremulighetene var små, og han begynte isteden å studere medisin ved London Hospital (1853). Da han hadde fullført studiene tre år senere, ble han innvalgt i det fornemme Royal College of Surgeons og spådd en glitrende karriere. Men han skuffet sine lærere ved å søke jobben som Medical Superintendent ved Earlswood Asylum for Idiots i Surrey. John Down ville arbeide med sterkt forsømte og psykisk utviklingshemmede barn.

10 år etter (1868) forlot han Earlswood for å drive egen institusjon for psykisk utviklingshemmede i Teddington, der sønnen senere fulgte i farens fotspor.

John Downs vitenskapelige observasjoner la grunnlaget for ny viten om tilstanden for denne store gruppen. Siden er tusenvis av vitenskapelige artikler publisert verden over, som inneholder nye kunnskaper og nye erfaringer.

Hjelpemidler for alle nivåer

- Nye verdener åpner seg når personer med psykisk utviklingshemming får hjelpemidler, sier vernepleier Irene Hellum Edvardsen ved Norsk Hjelpemiddel Senter A/S i Risør, der det er utviklet kommunikasjonshjelpemidler for alle nivåer.

- Språkløse blir lett undervurdert. Tenk hva det betyr å kunne si ja eller nei, å kunne gi uttrykk for ønsker, hjelpemiddelkonsulenten demonstrerer en bærbar snakkemaskin, såkalt taleprotese, som kan programmeres og uttrykke individuelle budskaper (jeg er sulten, tørst, trett m.m.) via digitaltall eller symboler.

Med «All talk» åpner det seg nye muligheter. Også her lages program for den enkelte, som er tilpasset nivå, miljø og behov. For brukere som kan peke, kan det legges inn opptil 128 bliss-symboler, som ved lett berøring ytrer seg. For lavtfungerende kan symbolene begrenses og tilpasses.

- Et fantastisk kommunikasjonshjelpemiddel for personer med psykisk utviklingshemming, sier Irene Edvardsen, som har demonstrert begge på sentralinstitusjoner bl.a., har sett hvordan klientene opplever hjelpemidlene og fått klare signaler fra logopeder o.a. om mulighetene som åpner seg også for språktrening.

Hjelpemiddelsenteret i Risør har også tilleggstastatur til telefonen som bl.a. vil være nyttig hjelpemiddel i vernede boliger, en epileptikeralarm og apparatet «Kompis» som gir selv lavtfungerende mulighet til å stenge av/på sengelampen, kassettspilleren m.m.

- Blir utgiftene dekket av Rikstrygdeverket?

- Det må de. Søknad sendes via hjelpemiddelsentralene - og ankes om nødvendig. Hjelpemidlene er forholdsvis dyre, men det brukes penger på så mye annet, det er på høy tid å prioritere de svakeste blant oss. Vi vet jo at aggresjon og frustrasjon for en stor del skyldes kommunikasjonsproblemer, men at aktivisering og utvikling fjerner en del, sier Irene, som nå er gått over i ny stilling som avdelingsleder for svaktfungerende på Bakkebø, men har sånn tro på produktene at hun tar dem med til avdelingen «om jeg så skal ta det av egen lomme», som hun sier.

Habo Halden Boligbyggelag
Åsgårdsgt. 16, 1750 HALDEN

Reisvollan Borettslag
Postboks 3611
7002 TRONDHEIM

ØRSTA KOMMUNE
HELSE- OG SOSIALETATEN
6150 ØRSTA

Ecorn Møbelsenter
Solstrandvn. 47, 9020 TROMSØ
Tlf.: 083-36 088

Kirkenær Møbler A/S
2260 KIRKENÆR

GJENSIDIGE

Skogland A/S
Barnavn. 35
1500 MOSS

Gildeskål Kommune
Helse- og sosialetaten
8140 INNDYR

Nærøy Kommune
Helse- og sosialetaten
7970 KOLVEREID

A-Kjøp
Maridalsvn. 256, 0872 OSLO 8
Tlf.: 02-18 26 07

KÅRE NYLUND
entreprenørforretning a/s
2636 ØYER TELEFON 062-78 242

Rana Kommune
Helse- og sosialetaten
8600 MO I RANA

Hisøy Kommune
Helse- og sosialetaten
Kirkevn. 172, 4817 HIS

Surnadal Kommune
Helse- og sosialetaten
6650 SURNADAL

Averøy Kommune
Helse- og sosialetaten
6530 BRUHAGEN

Audnedal Kommune
Helse- og sosialetaten
4525 KONSMO

Lenvik Kommune
Helse- og sosialetaten
9300 FINNSNES

Etterstad Blomster a.s
T-banen, Helsfyr, 0661 Oslo 6
Tlf. 19 26 92 – 68 71 13 – Telefax 68 56 03

Avenir A/S
Dronning Maudsgt. 11, 0250 OSLO 2
Tlf.: 02-83 48 00

Vindafjord Kommune
Helse- og sosialetaten
4210 VIKADAL

Bryne Elektriske
Postboks 194, 4341 BRYNE
Tlf.: 04-48 11 77

Forus Industri A/S
Forusskogen 9, 4033 FORUS
Tlf.: 04-57 59 88

MELDAL KOMMUNE
7084 MELHUS

Helse- og sosialetaten
i
Lonevåg
5250 LONEVÅG

Sandnes Skiferindustri A/S
Gravarsgt. 1, 4300 SANDNES
Tlf.: 04-66 66 10

SONGDALEN KOMMUNE
4645 Nodeland

Hemne Kommune
7200 KYRKSETERØRA

Solstad Shipping A/S
P.b. 130 – 4281 SKUDESNESHAVN
Tlf. 04 - 82 01 00

Svalbard Samdrift A/S
9170 LONGYEARBYEN

Norheim Karosserifabrikk
Sakestad, 5500 HAUGESUND
Tlf.: 04-72 29 39

Holtålen Kommune
Helse- og sosialetaten
7480 ÅLEN

a|s Helseservice
Tlf. 088-52 633 · Boks 424 · 8451 Stokmarknes

VESTERNTANGEN KIOSK
Odliveien – 3500 Hønefoss

Malvik Kommune
Helse- og sosialetaten
7550 HOMMELVIK

Oppdal Kommune
Helse- og sosialetaten
7340 OPPDAL

Ibostad Kommune
Helse- og sosialetaten
9450 HAMNVIK

Veidekke ASFALT
Postboks 104
1361 Billingstad

Orkdal Kommune
Bårdshaug
7300 ORKANGER

Aurskog-Høland Kommune
1930 AURSKOG

Kråkerøy Super A/S
Postboks 835
1670 KRÅKERØY

Eidskog Kommune
Helse- og sosialetaten
2230 SKOTTERUD

Løten Kommune
Helse- og sosialetaten
2340 LØTEN

Rødøy Kommune
8180 Rødøy

Gilde
- det kjennes på smaken

Luossavaara - Kirunavaara LKAB
Havnegt. 28
8500 NARVIK

Danielsens Bakeri
Rikard Kaarbøsgt. 11
9400 HARSTAD

Askim Kommune
Helse- og sosialetaten
1800 ASKIM

A/S Margarinfabrikken Norge
OSLO - BODØ

Fagerlund Handel
2880 NORD TORPA

Sula Kommune
Helse- og sosialetaten
6030 LANGEVÅG

Trøndelag Eggsentral
Postboks 1411
7002 TRONDHEIM

Fauske Apotek
Torggt. 5, 8201 FAUSKE

IGLAND Tlf.: 041/41366
IGLAND A-S 4890 Grimstad

østo
ØSTLANDETS SENTER FOR TEKNISK ORTOPEDI
2312 OTTESTAD - TLF. (065) 77 303

Johan G. Olsen Industrier A/S
Postboks 232, 4601 KRISTIANSAND
Tlf.: 042-25 600

Messer og Display
Marstrandgt. 13, 0566 OSLO 5
Tlf.: 02-37 75 86

A/S Merkur Trykk
Postboks 25 Kalbakken, 0901 OSLO 9
Tlf.: 02-25 66 10

BRØDRENE KLOVNING
Shipowners & Shipbrokers
Strandgt. 162 - P.O. Box 135 - N-5501 Haugesund

A/S Esab
Postboks 205
3251 LARVIK

Midsund Kommune
Helse- og sosialetaten
6410 MIDSUND

Leka Kommune
Helse- og sosialetaten
7994 LEKA

Sande Kommune
Helse- og sosialetaten
6084 LARSNES

FÜRST
MEDISINSK LABORATORIUM

Hitra Helse- og Sosialkontor
7240 FILLAN

Nittedal Kommune
Helse- og sosialetaten
1482 NITTEDAL

Selje Kommune
Helse- og sosialetaten
6740 SELJE

Ulstein Kommune
Helse- og sosialetaten
6065 ULSTEINVIK

Stranda Kommune
Helse- og sosialetaten
6200 STRANDA

Hvaler Kommune
Helse- og sosialetaten
1680 SKJÆRHALLEN

SOLA BLANDEVERK AS
Risavika, Tananger – Tlf. 04/69 60 00

MEDISINSK UTSTYR A/S
OSLO – BERGEN

Berglind Radio-TV
Måltrostvn. 20, 3100 TØNSBERG
Tlf.: 033-20 042

Hamar Maskinsetteri
Østregt. 21
2300 HAMAR

Grøtrud Byggeservice A/S
3370 VIKERSUND
Tlf.: 03-78 24 00

Aure Kommune
Helse- og sosialetaten
6690 AURE

Bente Thorsen Moteforr.
Bogstadvn. 41, 0366 OSLO 3
Tlf.: 02-46 15 57

Jømna Bruk A/S
2434 JØMNA
Tlf.: 064-18 300

LYNGEN
PLASTFABRIKK A/S
Oljetanker
P.b. 34
9061 Lyngseidet
Tlf. 089/10 506

Molde Kommune
6401 MOLDE

Mjøndalen Trykkindustri A/S
Postboks 7, 3055 KROKSTADELVA
Tlf.: 03-87 64 55

Julius Papir A/S
Bogstadvn. 41, 0366 OSLO 3
Tlf.: 02-41 63 10

Bøler Apotek
Bølerlia 4
0691 OSLO 6

WL Vestfal-Larsen & Co. A/S
Shipsowners and Managers

Sandberg A/S
Pottemakervn. 2, 0954 OSLO 9
Tlf.: 02-25 81 35

Servoteknikk A/S
P.b. 6670 Rodeløkka, 0502 OSLO 5
Tlf.: 02-38 14 85

Miljøindustri a.s
Et Aker selskap
Munkedamsvn. 45, P.b. 1386 Vika, 0114 Oslo 1
Tlf. 02/83 84 24 - Fax 02/83 84 01

Enerhaugen Rens og Vasketeria
Jens Bjelkesgt. 47
0578 OSLO 5

Norsk Industrivakt A/S
P.b. 4630 Sofienberg, 0506 OSLO 5
Tlf.: 02-37 65 10

ØVRE EIKER KOMMUNE
SOSIALKONTORET
3300 Hokksund - Telefon (03) 75 35 00

Arne Furuli
3560 ALVDAL
Tlf.: 064-87 072

Advokat G. Mack
Uranienborgvn. 12, 0258 OSLO 2
Tlf.: 02-56 10 90

Åmot Apotek
3340 ÅMOT

Maskin og Transport A/S
5420 RUBBESTADNESET
Tlf.: 054-27 120

HELLIK TEIGEN
Jern og metallforretning
Bilfrag
Tlf. 03 - 75 36 22 Postboks 2 3301 Hokksund

Torgny Haanes
Slemdalsvn. 72, 0373 OSLO 3
Tlf.: 02-49 12 14

Elektro Team
1625 TOMTER
Tlf.: 09-92 25 53

GILJEVINDU
Gilje Trevarefabrikk a/s 4335 Dirdal Tlf. (04) 61 63 77

Lege Dag Jensen
Postboks 476
1501 MOSS

Hobbyhuset
1850 MYSEN
Tlf.: 09-89 13 79

Vadsø Kommune
9800 VADSØ

Bragehjørnet Frukt & Tobakk
Bragevn. 1
0452 OSLO 4

VERDAL KOMMUNE
SOSIALKONTORET
SENTRALBORD (076) 78 500
7651 VERDAL

MIFO A/S
Tang og skjellsand til hagen
7060 KLÆBU. Mobiltlf.: 090-36 976

Terje Haukås Transport A/S
Transport og Anlegg
8650 Mosjøen
Tlf. 087/71 192 – Mobil 090/29 425

F.E. Dahl & Co.
Postboks 665 Tangen
3002 DRAMMEN

NORE OG UVDAL KOMMUNE

Ortoperdisk Fottøyavd.
Sophies Minde, Trondheimsvn. 132
0570 OSLO 5. Tlf.: 02-38 00 80

K. Hansen
OPTIK Ⅳ. TOLLBUGT. 10 TLF. 081 22 204
BOKS 353 8001 BODØ • TLF. BUTIKK 081 22 204 FAX NR 081 28 383

A. Baug
Bilruter og Turkjøring
8186 TJONGSFJORDEN
Tlf.: 086-98 406

Bråstad Mølle A/S
Kraftfór, handelsgjødsel og såfrø
2847 KOLBU. Tlf.: 061-67 277

Aschehoug og Gyldendals
STORE NORSKE leksikon

Gallus Plesner A/S
Fossegrenda 30 B
7002 TRONDHEIM

Malerfirma Henrik Smalberget
Mobekk, 2435 BRASKEREIDFOSS
Tlf.: 064-23 444

Sør-Odal Kommune
Helse- og sosialetaten
2100 SKARNES

BERGEN LYSVERKER
- arbeid med spenning!

Terje Haukås Transport A/S
8650 MOSJØEN
Tlf.: 087-71 192

Sunnmøre Båttrygdelag
6025 ÅLESUND
Tlf.: 071-21 663

Lier kommune
3400 LIER

Brødrene Glomsrød A/S
Grendland 1, 1750 HALDEN
Tlf.: 09 18 43 00

Skisma Produkter A/S
5255 FOTLANDSVÅG
Tlf.: 05-39 52 20

Moss Kommune
Helse- og sosialetaten
1500 MOSS

Grønvold Eiendom
Storgt. 81, 2600 LILLEHAMMER
Tlf.: 062-58 555

Tinn Kommune
Helse- og sosialetaten
3660 RJUKAN

Astrup & Sønn A/S
Haav. Martinsensv. 34
0978 OSLO 9

Endress + Hauser A/S
Postb. 62, Dølasletta 4
3408 TRANBY
Tlf. 03 - 85 10 85

Norges Fiskarlag
Pir-senteret
7005 TRONDHEIM

Protcom A/S
Postboks 1649
7002 TRONDHEIM

Norske Kvinners Sanitetsforening
Stiftet 26. februar 1896
Postboks 5608 Briskeby, 0209 Oslo 2

Den Norske Legeforening
Fjellvn. 5
1324 LYSAKER

Røros Trevarefabrikk
7460 RØROS
Tlf.: 07-41 11 26

Trondheim Contracting A/S
Kobbesgt. 12, 7042 TRONDHEIM
Tlf.: 07-51 54 11

Songdalen Kommune
Helse- og sosialetaten
4645 NODELAND

VESTVÅGØY KOMMUNE

Stjørdal Industri A/S
Vedkappsager–treningsapparater–forbrenningsovner
7500 STJØRDAL. Tlf.: 07-82 64 88

Kulelagerhuset A/S
Alt i lager - kjeder - kjedehjul og sleider
1364 HVALSTAD. Tlf.: 02-98 10 45

Måndalen Bakeri A/S
6386 MÅNDALEN
Tlf.: 072-23 508

Vi gjør det enklere å kjøpe PC
Ring 02-62 68 70
MD DataShop

MOBILSTASJONEN
Tlf. 06 - 97 51 14
2078 Nordkisa

Trøgstad Kommune
Helse- og sosialetaten
1860 TRØGSTAD

L/L Sunnmøre Meieri
Postboks 365
6001 ÅLESUND

WILH. WILHELMSEN

Gol Kommune
Flå Kommune

Kjell Øien A/S
Alfred Trøndalsvei 2
7033 TRONDHEIM. Tlf.: 07-93 53 84

Vestfossen Catering
3320 VESTFOSSEN
Tlf.: 03-75 71 47

NORGE Forsikring A/S
Nedre Strandgt. 3 – 3000 Drammen
Tlf. 03 - 83 77 70

OSTERØY KOMMUNE
5250 LONEVÅG

LØTEN KOMMUNE
2340 LØTEN

Norges Bank Tromsø
Postboks 475
9001 TROMSØ

MB Møbelbua
Falhusvn. 1, 5500 HAUGESUND
Tlf.: 04-72 25 64

A/S Th. Martinsen Sølvvarefabrikk
Postboks 53
3101 TØNSBERG

Begravelsesbyrået
Obed Stangeland A/s
Hovevn. 38, 4300 Sandnes

Sandnes Ullvarefabrikk A/S
Nordens største garnleverandør

LENVIK KOMMUNE
SOSIALKONTORET

Leca®
LECA I ALLE BYGG

Leca Lillestrøm
Svellevn. 34
Postboks 94
2001 Lillestrøm
Telefon (06) 81 48 75
Telefax (06) 81 60 25

Lillehammer Hagesenter
Hammersengvn. 20, 2600 LILLEHAMMER
Tlf.: 062-51 708

Allan Flink A/S
Vollhaugvn. 30
7650 VERDAL

OLA ONSØYEN
Trappefabrikk A.s
7084 MELHUS

NÆRØY KOMMUNE
HELSE- OG SOSIALETATEN
7970 KOLVEREID
TLF. (077) 95 400

Hemsedal Kommune
Helse- og sosialetaten
3560 HEMSEDAL

G. Larsen Aut. Rørleggerforr.
Gravarsvn., 4300 SANDNES
Tlf.: 04-66 11 44

SELBU KOMMUNE
HELSE- OG SOSIALETATEN
7580 Selbu

Nordbotten Eiendom
Postboks 1089, 7700 STEINKJER
Tlf.: 077-62 866

Skarnes Apotek
Parken Kjøpesenter, 2100 SKARNES

Best Western Hotels Norway
Storgt. 117 – 2601 Lillehammer
Tlf. 062 - 57 266

Moss Boligbyggelag
Fritjof Nansens gt. 8, 1500 MOSS

Haugerød & Nilsen AS
3700 SKIEN
Tlf. 03 - 52 55 40

Harald Lyche & Co. A/S
Postboks 2171 Strømsø
3003 DRAMMEN
Tlf. 03 - 83 39 70

Vestlandske Bygg A/S
Postboks 396, 5501 HAUGESUND
Tlf.: 04-71 33 44

Folla Fysioterapi
7733 FOLLAFOSS
Tlf.: 077-59 570

Vestfold Betongsaging
Sykehusvn. 7D, 3080 Holmestrand
Tlf. 033/52 121 –Mobil 030/84 198

INDUSTRIVAREHUS MED PARKERINGSPLASSER
FOSSUM & INGERØ
Vi har det meste i jernvarer.

H.P. Hansens Transport A/S
Brattøra
7010 TRONDHEIM

Halden Kjemi
1760 BERG
Tlf.: 09-19 52 15

B.O. Berg & Sønn A/S
Damyr 14, 1600 FREDRIKSTAD
Tlf.: 09-31 93 39

Råde Rep. og Montering
Skråtorpvn. 20 A, 1640 RÅDE
Tlf.: 09-28 47 45

Solveig Hansen A/S
Statsaut. eiendomsmegler
Postb. 422 - 5501 HAUGESUND
Tlf. 04 - 29 900

Furulund Kro
3160 STOKKE
Tlf.: 033-38 637

Kviteseid Betong
3850 KVITESEID
Tlf.: 036-53 425

A/S Nordstål
Postboks 178, 7801 NAMSOS
Tlf.: 07-77 20 12

Bobygg A/S
Postboks 23, 3201 SANDEFJORD
Tlf. 034 - 64 052

Skjeberg Kommune
Helse- og Sosialetaten
1745 SKJEBERG

A/s Rakkestad Sag og Høvleri
1891 Rakkestad
Tlf. 09 - 22 11 55

Møller-Gruppen A/s
Frysjavn. 31
0883 Oslo 8

Volda Kommune
Helse- og Sosialetaten
6100 Volda

Halden Kommune
Sosialkontoret
1750 HALDEN

Møre Gravmonumenter
6490 EIDE
Tlf. 072 - 96 178

Flekkefjord Fysikalske Institutt
4400 Flekkefjord
Tlf. 04 - 32 33 15

ANKER HOTELL
Storgt. 55, 0182 OSLO 1
Tlf. 02 - 11 40 05

Bjørkheim KRO & MOTEL
SANDNANGER - ☎ (05) 58 77 40

Borge Kommune
Helse- og Sosialetaten
1650 Sellebakk

A/s Totalsikring
Hagelundvn. 6, 0963 Oslo 9
Tlf. 02 - 25 94 25

Støtt arbeidet for psykisk utvikl.hemmede!

Værøy Kommune

Nes Prestegjelds Sparebank
3540 Nesbyen
Tlf. 067 - 71 510

Anders Løchen Foght
Postboks 295
3501 Hønefoss

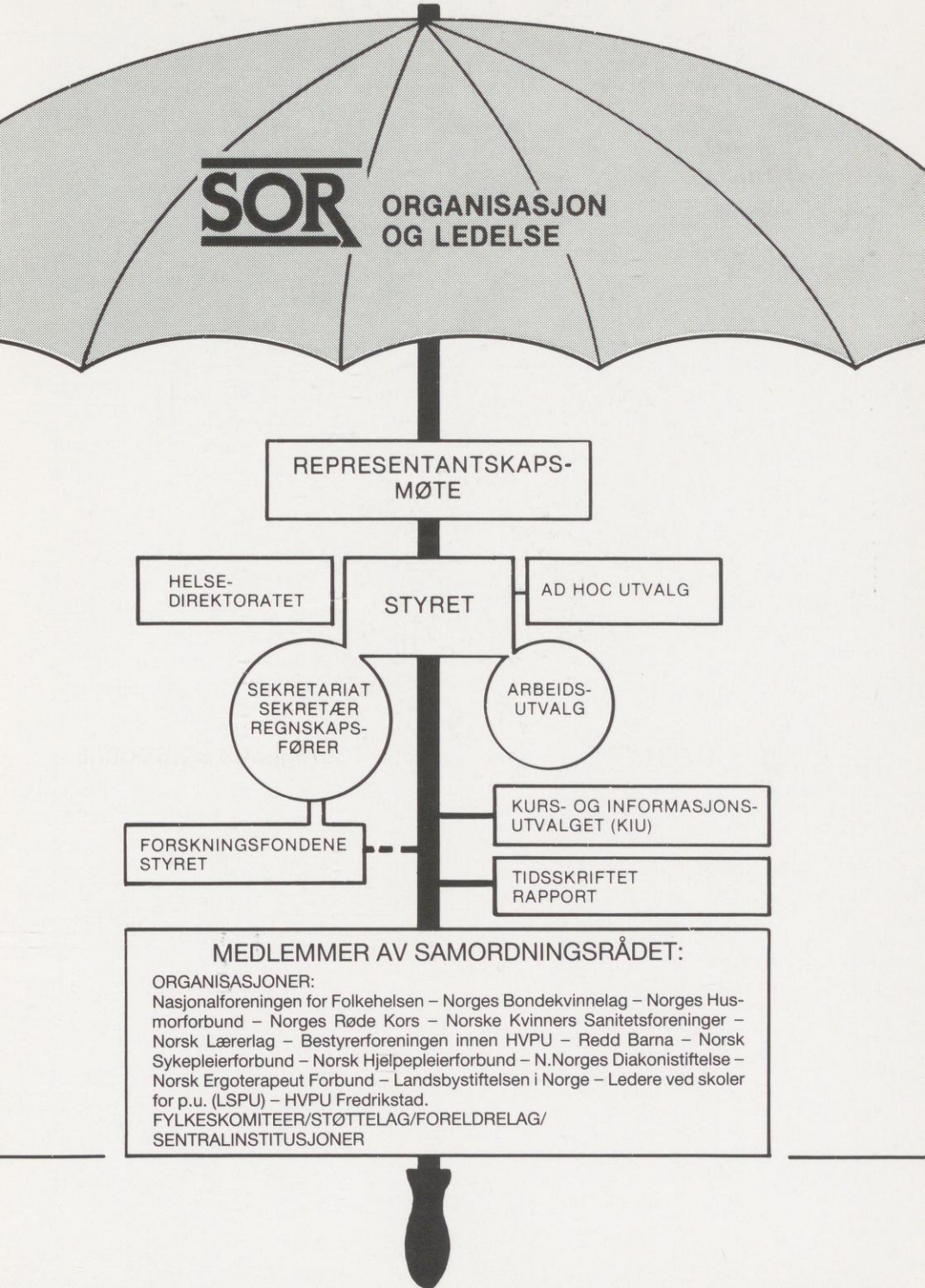
GEAS
ARKITEKTER OG RÅDGIVENDE INGENIØRER
A/S GEAS
CHRISTIANSLUND ALLÉ 2
POSTBOKS 561, V. G.
1601 FREDRIKSTAD
TLF. (09) 31 12 26
TELEFAX (09) 31 12 28

LERVIK SVEIS A/S
5400 STORD

Evenes Varesenter
Evenesmarka
8574 Liland

K/s ENGERVIKS FABRIKKER
PRODUKSJON AV FISKEMAT
FURUHOLMEN – 4520 SØR-AUDNEDAL

Studio Follestad Ans.
Øvre Elvegt. 9, 3700 Skien
Tlf. 03 - 52 76 03

SOR
ORGANISASJON
OG LEDELSE
REPRESENTANTSKAPS-
MØTE
HELSE-
DIREKTORATET
STYRET
AD HOC UTVALG
SEKRETARIAT
SEKRETÆR
REGNSKAPS-
FØRER
ARBEIDS-
UTVALG
KURS- OG INFORMASJONS-
UTVALGET (KIU)
FORSKNINGSFONDENE
STYRET
TIDSSKRIFTET
RAPPORT
MEDLEMMER AV SAMORDNINGSRÅDET:
ORGANISASJONER:
Nasjonalforeningen for Folkehelsen – Norges Bondekvinnelag – Norges Husmorforbund – Norges Røde Kors – Norske Kvinners Sanitetsforeninger – Norsk Lærerlag – Bestyrerforeningen innen HVPU – Redd Barna – Norsk Sykepleierforbund – Norsk Hjelpepleierforbund – N.Norges Diakonistiftelse – Norsk Ergoterapeut Forbund – Landsbystiftelsen i Norge – Ledere ved skoler for p.u. (LSPU) – HVPU Fredrikstad.
FYLKESKOMITEER/STØTTELAG/FORELDRELAG/
SENTRALINSTITUSJONER

1061
UNIVERSITETSBIBL. I OSLO
AVISKONTORET
DRAMMENSVN. 42
0255 OSLO 2

Utgiver:
SAMORDNINGSRÅDET –
Råd for samordning av humanitært og yrkesmessig arbeid for psykisk utviklingshemmede

Returadresse:
RAPPORT
Postboks 98, 3570 ÅL

Holmestrand Handelstrykkeri A/S